

УДК 657:343.3/7

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ ЯК ПРЕДМЕТ ЗЛОЧИНУ: ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Наталія Анатоліївна ОСТАП'ЮК

д.е.н., доцент, завідувач кафедри обліку, аналізу та аудиту Черкаського інституту банківської справи
Університету банківської справи НБУ (м. Київ)

E-mail: ostapiuk@ukr.net

Олег Володимирович ПРОЦЬОК

к.ю.н., доцент, професор кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ
України

E-mail: pov1@meta.ua

Анотація. Розглянуто проблемні питання визнання фінансових ресурсів предметом окремих кримінальних правопорушень, передбачених КК України. У результаті економіко-правового аналізу обґрунтовано, що Розділом VII КК України не передбачена відповідальність за неправомірні дії з рядом джерел фінансових ресурсів, які найчастіше виступають предметом злочинних посягань.

Аннотация. Рассмотрены проблемные вопросы признания финансовых ресурсов предметом отдельных уголовных правонарушений, предусмотренных УК Украины. Экономико-правовой анализ позволил обосновать, что Разделом VII УК Украины не предусмотрена ответственность за неправомерные действия с рядом источников финансовых ресурсов, довольно часто являющихся предметом преступных посягательств.

Ключові слова: фінансові ресурси, грошові кошти, джерела фінансових ресурсів, кримінальна відповідальність за злочини з фінансовими ресурсами.

Ключевые слова: финансовые ресурсы, денежные средства, источники финансовых ресурсов, уголовная ответственность за преступления с финансовыми ресурсами.

Постановка проблеми. Розвиток інтеграційних процесів України призводить до різноманітних перетворень у системі чинного законодавства, спрямованих на адаптацію міжнародних норм права. Не є винятком і законодавство про кримінальну відповідальність. Про це свідчить і прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності» [1], в якому усунуто надмірне втручання правоохоронних органів у діяльність господарюючих суб'єктів, оскільки це створювало істотні перешкоди для реалізації конституційно закріпленого права громадян на зайняття підприємницькою діяльністю. В цьому законі реалізовано приведення положень вітчизняного законодавства, що встановлює юридичну відповідальність за кримінальні правопорушення у сфері економіки та господарської діяльності,

у відповідність із європейськими стандартами, згідно з якими за вчинення зазначених кримінальних правопорушень пріоритет надається застосуванню фінансових санкцій. Однак гуманізація кримінальної відповідальності не повинна жодним чином вплинути на правильну кваліфікацію кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, зокрема предметом яких виступають «фінансові ресурси». Вважаємо, що з'ясування змісту та статусу вищезгаданої категорії надасть можливість більш чітко відмежувати одне кримінальне правопорушення від іншого, а також від правопорушень у суміжних галузях законодавства.

Зміни, що відбулися у Кримінальному процесуальному кодексі України [2] також підвищують вимоги до повноти та обґрунтованості доказової бази, зваженості, оперативності та чіткості слідчих дій. Особливої уваги при цьому заслуговує

процес збору доказів при кваліфікації та розслідуванні злочинів у сфері господарської діяльності. Це обумовлено рядом факторів, основними із яких є:

1) у Розділі VII «Злочини у сфері господарської діяльності» Кримінального кодексу України [3] передбачена відповідальність за злочини, пов'язані з веденням господарської діяльності, яка поєднує в собі відповідальність за злочини економічного характеру. Останні охоплюють фінансовий, банківський та бухгалтерський напрями, що взаємообумовлені та повинні розглядатися при вчиненні неправомірних дій з метою ідентифікації необхідних для розслідування документів у частині формування доказової бази;

2) часта зміна норм, що регулюють процес ведення бухгалтерського обліку, який за своєю логікою та процедурами, відображеними у послідовності та порядку обробки облікових документів різних рівнів узагальнення, дозволяє виявити усі наявні відхилення порядку здійснення господарських операцій.

Крім вказаних організаційних і методичних складностей, окремої уваги потребують питання методологічного характеру в частині узгодження предмету злочинів у сфері господарської діяльності. Зокрема, детального аналізу потребують статті, які передбачають відповідальність за шахрайство, зокрема з фінансовими ресурсами. Відповідальність за кримінальні правопорушення в сфері використання фінансових ресурсів розглянуто у ряді статей Розділу VII «Злочини у сфері господарської діяльності» Кримінального кодексу України.

Однак постає питання, чи розглянуто зловживання при використанні усіх фінансових ресурсів, чи розмежовано макро- та мікрорівень їх формування, розподілу та використання, чи передбачено всі можливі неправомірні дії у представлених статтях? Вирішення вказаних питань є одними з ключових у підвищенні ефективності процесу досудового слідства: системний та комплексний підхід до розуміння фінансових ресурсів, чітке виокремлення та групування їх джерел, напрямів використання є основою раціоналізації дій у частині організації слідчого процесу та формування доказової бази, а також правильної кваліфікації кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Господарська діяльність підприємства, відповідно до сформованої практики та обґрунтувань економічної теорії, передбачає наявність

певної сукупності економічних ресурсів. Вони складають основу майнового потенціалу підприємства та у результаті обертання капіталу спрямовані на забезпечення його примноження, досягнення поставлених підприємством цілей.

У класичному економічному розумінні складовими економічних ресурсів підприємства є матеріальні (засоби та предмети праці – основні та оборотні активи), трудові (людські) та фінансові ресурси. Цей перелік часто доповнюється підприємницькими здібностями засновників, а в останні роки до нього також включають нематеріальні активи, інформаційні ресурси, що дедалі частіше відіграють вирішальну роль у гнучкості бізнесу та можливості його швидкого розвитку. Однак нині ми не ставимо завдання чітко визначити склад економічних ресурсів підприємства. Необхідним є встановлення складових фінансових ресурсів підприємства та можливих форм і засобів правового реагування щодо зловживань з ними відповідно до існуючих норм у Кримінальному кодексі України. Крім того, постає завдання у формуванні інструментарію розслідування злочинів у сфері господарської діяльності на основі системи бухгалтерського обліку, в якій завжди залишаються основні сліди вчинення правопорушень.

Дослідження підходів до розгляду сутності фінансових ресурсів у спеціальній науковій і практичній літературі виявили відсутність єдиної позиції щодо їх трактування серед фахівців. Водночас, спільним у виявлених дефініціях є визначення фінансових ресурсів грошовими коштами, а також фондами та надходженнями, що виражені у грошових коштах. Особлива увага до цього виду засобів господарювання пов'язана з тим, що саме фінансові ресурси в більшості випадків є джерелом здобуття підприємством усіх інших видів ресурсів і саме наявність грошових коштів є ознакою ліквідності підприємства та вказує на рівень платоспроможності.

Одночасно фінансові ресурси є такими, що найбільш часто стають предметом кримінальних правопорушень порівняно з іншими ресурсами підприємства. Так, їх особлива форма (готівка, дорожні чеки, пластикові карти), можливість обігу з використанням електронних ресурсів призводить до масштабних зловживань з грошовими коштами, про що свідчить періодичне перебування України в списку ФАТФ – Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF – Financial Action Task Force) – впливового міжурядового органу, ство-

реного в липні 1989 р. на паризькій зустрічі глав держав «великої сімки». ФАТФ об'єднує нині 31 країну і 2 міжнародні організації [4]. Вказана організація відслідковує процеси імплементації заходів із перешкоджання відстежує коштів, вивчає способи й техніку відмивання грошей, розробляє превентивні та запобіжні заходи, сприяє загальносвітовій практиці запровадження стандартів боротьби з відмиванням грошей. Виконуючи зазначені функції, ФАТФ плідно співпрацює з багатьма міжнародними організаціями, чия діяльність також спрямована на протидію відмивання «брудних» грошей [5].

Таким чином, відповідальність за різноманітні зловживання з фінансовими ресурсами є принциповою для включення в Кримінальний кодекс України з відповідною систематизацією порушень і відповідальності.

Отже, фінансові ресурси підприємства можна визначити як грошові кошти, якими володіє підприємство та які можуть бути спрямовані на виконання різних зобов'язань. Згідно з Національним положенням (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73, грошовими коштами (грошами) є готівка, кошти на рахунках у банках та депозити до запитання (п. 2). При цьому згідно з п. 2 виділяється також поняття «еквіваленти грошових коштів (грошей)» – короткострокові високоліквідні фінансові інвестиції, які вільно конвертуються у певні суми грошей і які характеризуються незначним ризиком зміни вартості (прикладом можуть бути казначейські векселі, депозитні сертифікати строком погашення до 3-х місяців, високоліквідні цінні папери, придбані для перепродажу).

Фінансові ресурси слід розглядати на макро- (централізовані) та мікрорівні (децентралізо-

вані). Централізовані фінансові ресурси формуються на рівні держави та використовуються у процесі виконання її функцій. До децентралізованих належать фінансові ресурси суб'єктів господарювання. Власне, аналіз статей щодо кримінальної відповідальності за шахрайство з фінансовими ресурсами слід розглядати саме з позиції підприємства-отримувача таких ресурсів.

Варто відзначити, що фінансові ресурси підприємств формуються за рахунок власних (статутний, додатковий, резервний капітал, амортизаційні відрахування, прибуток, цільове фінансування у вигляді субсидій, субвенцій чи дотацій, забезпечення та резерви) і зовнішніх (отримані кредити; кредиторська заборгованість перед постачальниками, підрядниками та іншими суб'єктами господарської діяльності) джерел. Таким чином, фінансові ресурси є сукупністю грошових коштів у різних формах. Зловживання щодо їх залучення і подальшого використання слід розглядати у комплексі: як зловживання в операціях з руху грошових коштів (частини активу балансу або господарських засобів), так і в частині джерел їх формування (пасиву балансу). Відповідно, дії суб'єкта злочину будуть спрямовані на операції з грошовими коштами, але проти різних суб'єктів суспільних відносин: держави, фінансових органів (банки та інші банківські та небанківські фінансові установи), фізичних і юридичних осіб, за рахунок яких можуть бути отримані додаткові ресурси.

Проведений через призму виділення в категорії «фінансові ресурси» власне активів та окремо джерел їх формування аналіз змісту статей Розділу VII «Злочини у сфері господарської діяльності» Кримінального кодексу України дозволив сформулювати такі висновки щодо кримінальної відповідальності за злочини, пов'язані з використанням фінансових ресурсів.

Таблиця 1

Перелік статей КК України в яких фінансові ресурси передбачено як предмет злочину

Стаття КК України	Фінансові ресурси як предмет кримінального правопорушення
1	2
Стаття 200. Незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, електронними грошима, обладнанням для їх виготовлення	У цьому випадку відповідальність передбачено за дії, що спрямовані на власне грошові кошти або їх еквіваленти в різних формах. Фактично, йдеться про втрату суб'єктом господарювання чи фізичною особою-власником грошових коштів як складової активів

продовження таблиці 1

Стаття 210. Нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням	Відповідальність передбачено за дії, що спрямовані на незаконне використання власне грошових коштів або їх еквівалентів у різних формах. Фактично, відповідальність також передбачена і за зміну призначення джерела фінансових ресурсів
Стаття 211. Видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону	Зловживання спрямоване на зміну призначення джерел фінансових ресурсів
Стаття 212. Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)	Фактично, відповідальність передбачена за зміну призначення джерела фінансових ресурсів. При цьому важливо відзначити, що незаконні дії спрямовано на збереження грошових коштів суб'єкта сплати податків, але недостачу грошових коштів слід ідентифікувати у держави – як суб'єкта бюджетних відносин
Стаття 222. Шахрайство з фінансовими ресурсами	Відповідальність передбачено за зловживання щодо джерел фінансових ресурсів – формування іншої структури балансу за рахунок зловживань із оформленням документів, спрямованих на незаконне залучення грошових коштів
Стаття 222-1. Маніпулювання на фондовому ринку	Відповідальність передбачено за зловживання щодо джерел фінансових ресурсів – зловживань із документів, спрямованих на незаконне залучення грошових коштів
Стаття 224. Виготовлення, збут та використання підроблених недержавних цінних паперів	У цьому випадку відповідальність передбачено за дії, що спрямовані власне на викривлення форми еквівалентів грошових коштів. Фактично, йдеться про втрату суб'єктом господарювання чи фізичною особою-власником еквівалентів грошових коштів як складової активів

Розглядаючи представлений аналіз, необхідно також відзначити, що Розділом VII КК України не передбачено відповідальність за неправомірні дії з рядом джерел фінансових ресурсів, які досить часто в останні роки є предметом злочинних посягань. Так, не визначено наслідки неправомірних дій у частині формування, розподілу і використання статутного фонду (капіталу); додатково вкладеного та резервного капіталу; нерозподіленого прибутку. Безумовно, ці питання частково регулюються Цивільним кодексом України і спори вирішуються згідно з нормами вказаного кодексу. Водночас, аналіз фінансової звітності, розпорядчої документації зборів засновників публічних акціонерних товариств, узагальнення статистичних даних щодо судових спорів з приводу виконання договірних зобов'язань, погашення кредиторської (дебіторської) заборгованості, які містяться в оглядових листах Вищого господарського суду України [6], свідчать про суттєві зловживання, що відбуваються в процесі розподілу прибутку між засновниками, використання відповідних видів капіталу.

На особливу увагу також заслуговують питання шахрайства з кредиторською заборгованістю, особливо в процесі факторингових операцій, погашення цінними паперами, зокрема борговими. Нині в практиці судочинства такі зловживання розглядаються з позиції заниження бази оподаткування податком на прибуток чи податком на додану вартість. Однак кримінальна відповідальність не встановлена. Хоча такі зловживання призводять до втрати фінансових ресурсів підприємств, на які спрямовані злочинні дії. При цьому слід визнати, що встановлена частиною другою статті 625 Цивільного кодексу України відповідальність за прострочення виконання грошового зобов'язання: у розмірі індексу інфляції від суми боргу за весь час прострочення, а також три проценти річних від простроченої суми, якщо інший розмір процентів не встановлено договором або законом, також не є достатньо дієвим засобом уникнення зловживань із фінансовими ресурсами.

Висновки. Таким чином, нині необхідною є розробка нового підходу до системи криміналь-

ної відповідальності за зловживання з фінансовими ресурсами, яка враховуватиме:

1) сутність фінансових ресурсів і наявність джерел їх формування, що, як правило, і дозволяють вживати різні неправомірні дії щодо отримуваних грошових коштів та інших фінансових ресурсів. Це дозволить чітко систематизувати неправомірні та сформувані доказову базу;

2) рівні утворення, розподілу та використан-

ня фінансових ресурсів – децентралізовані та централізовані, що дозволить систематизувати рівень кримінальної відповідальності;

3) характер різних джерел формування фінансових ресурсів, протиправні дії з якими спричиняють збиток для фізичних і юридичних осіб, які є надавачами таких ресурсів і зловживання проти яких повинне отримати більш суворе покарання, зокрема фінансового характеру.

Список використаних джерел

1. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, № 25, ст. 263

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

3. Кримінальний кодекс України від 5.04.2001 р. № 2341-III [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

4. Группа разработки финансовых мер по борьбе с отмыванием денег (ФАТФ) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.fedsfm.ru/activity/fatf>.

5. Міжнародна протидія відмиванню «брудних» грошей [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki>.

6. Оглядові листи Вищого господарського суду України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://vgsu.arbitr.gov.ua/news/group/7/1>.

JEL CLASSIFICATION: M40, K14

FINANCIAL RESOURCES AS A SUBJECT OF CRIME: ECONOMIC AND LEGAL ANALYSIS

Natalia A. OSTAPIUK

Doctor of Science in Economic, Head of the Department of Accounting, Analysis and Auditing, Cherkasy Institute of Banking of the University of Banking of the National Bank of Ukraine (Kyiv)

Oleh V. PROTSIUK

Candidate of Science in Law, Professor of the Department of Criminal Law, National Academy of Internal Affairs of Ukraine

Summary. The article is devoted to the problematic issues of recognition financial resources the subject of some criminal offences under the Criminal Code of Ukraine. On the basis of economic-legal analysis it has been reasonably proved that Section VII of

the Criminal Code of Ukraine does not provide the responsibility for illegal actions with a number of financial resources, which often are the subject of criminal attacks.

Key words: *financial resources, funds, financial sources, criminal liability for crimes with financial resources.*

Development of integration processes of Ukraine results in various transformations to the system of current legislation, directed on adaptation of international norms of right. The legislation about criminal responsibility is not also an exception. This is proved by the Act of Ukraine “Amendments to some legislative changes of Ukraine as to humanizing of responsibility for violation in economic activity”, in which the surplus interference of law enforcement authorities in entrepreneur’s activity is neutralized. However much humanizing of criminal responsibility must in no way influence on faithful qualification of criminal violation in economic activity, which includes financial resources.

The special attention to this type of economic activity is related to that exactly financial resources in most cases are the source of receipt by an enterprise all other types of resources and exactly the availability of funds is an evidence of enterprise’s liquidity and specifies on the level of financial solvency.

The financial resources of enterprises are formed due to own (additional, reserve capital, depreciation decrees, income, single-sourcing, chartered, as subsidies, subvention or grants, subsidized, reserves) and external (received credits; an account payable to suppliers, contractors and other subjects of economic

activity) sources. Thus, financial resources are the sum-total of funds in different forms.

Overuse in attraction of money and application of funds should be taken as a whole: both in overuse in the operations with flow of funds (part of assets or economic activities) and also in its history compilation source (liabilities). Accordingly, the actions of subject of crime will be directed on an operation with funds, but against the different subjects of public relations: state, financial authorities (banks and other bank and nonbank financial institutions), physical and legal bodies for account of which the additional resources can be received.

Nowadays its necessary to develop the new approach to the system of criminal responsibility for overuse of financial resources, which will take into account: 1) essence of financial resources; 2) standards of education, distributing and use of financial resources – for systematization of levels of criminal responsibility; 3) presence of different sources of forming of financial resources, illegal actions with which is drawn a loss for physical and legal persons which provide such resources and abuse against them should be more severe, including financial punishment.

References

1. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy [News of the Verkhovna Rada of Ukraine]. 2012, Vol. 25, pp. 263.
2. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Criminal Procedural Code of Ukraine] (2012, April 13) № 4651-VI. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
3. Kryminalnyi kodeks Ukrainy [Criminal Code of Ukraine] (2001, April 5) № 2341-III. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
4. Hruppa razrobotky finansovykh mer po bor'be s otmyvaniem deneh [Group for Development of Financial Actions against Money Laundering]. Retrieved from <http://www.fedsfm.ru/activity/fatf>.
5. Mizhnarodna protydiia vidmyvanniu «brudnykh» hroshei [International Counteraction of Laundering “Dirty” Money]. Retrieved from <http://uk.wikipedia.org/wiki>.
6. Ohliadovi lysty Vyshchoho hospodarskoho sudu Ukrainy [The Newsletter of the Supreme Economic Court of Ukraine]. Retrieved from <http://vgsu.arbitr.gov.ua/news/group/7/1>.

УДК 330.1

РОЛЬ ДУХОВНОГО ПРОИЗВОДСТВА В ФОРМИРОВАНИИ 5-6 ТЕХНОЛОГИЧЕСКИХ УКЛАДОВ*

Елена Васильевна ПИЛИПЕНКО

д.э.н., доцент, директор Курганского филиала Института экономики Уральского отделения Российской Академии Наук

Юрий Васильевич БАТАЛОВ

*д.э.н., профессор, заведующий кафедрой «Экономическая теория и рынок», Восточно-Казахстанский государственный технический университет им. Д. Серикбаева
E-mail: pilipenkoev@bk.ru*

Аннотация. Статья посвящена рассмотрению возможных причин неуниверсальности экономической теории, приводящей, в условиях экономических и политических потрясений, к неверным решениям и ощутимым социально-экономическим потерям.

Анотація. Стаття присвячена розгляду можливих причин неуніверсальності економічної теорії, яка приводить, в умовах економічних і політичних потрясінь, до неправильних рішень і відчутних соціально-економічних втрат.

Ключевые слова: экономическая теория, духовное производство, личностные знания.

Ключові слова: економічна теорія, духовне виробництво, особистісні знання.

Постановка проблемы. Накопилось немало претензий к существующей экономической теории, не способной в сегодняшнем своем состоянии не только со значительной степенью достоверности предсказывать тенденции развития производительных сил, но даже более или менее адекватно объяснять их текущие изменения [4, 10]. Фактически экономическая теория оказалась «погребенной» под лавиной новых, необъяснимых в ее привычных терминах и границах, фактов, – ей остается только фиксировать предъявляемые «новой экономикой» парадоксы, число которых все возрастает (известный «парадокс производительности Солоу» и др.).

Анализ последних исследований и публикаций. *Периодизация ТУ:* Разделяя основной принцип выделения технологических укладов – по типу господствующих технологий – мы, тем не менее, не поддерживаем их общепринятую периодизацию, в соответствии с которым начало первого ТУ относится к 1765 г. (изобретение прядильных машин и ткацкого станка) [6]. Но ведь очевидно (подтверждено историческими фактами и данными) что и до этого момента существовали, развивались и «умирали» технологические уклады, и что с 1765 г правильно было

бы отсчитывать начало технологического уклада индустриального периода (3-го ТУ по классификации автора), и совершенно необоснованно «выбрасывать» из рассмотрения технологические уклады доиндустриального периода (по меньшей мере – два ТУ).

Принятая периодизация приводит к ряду ошибочных выводов, что, в свою очередь, является основанием для столь же ошибочных прогнозов. В частности, рынок, являющийся необходимым инструментом реализации основного качества только ТУ индустриального периода (массовости – производства, сбыта, потребления – массовости как принципа экономической эффективности технологий индустриального периода) начинает восприниматься как универсальная, неотъемлемая, чуть ли не «природная», «естественная» данность, «основополагающий принцип» организации любой экономической деятельности («а как иначе?» [2]). Поскольку, если за «0» принимать 1765 г., то – рынок был всегда! – следовательно, будет всегда, следовательно, формулируем проблему как «формирование экономики знаний в рыночных условиях» – в результате, не получаем конструктивного результата исследования, поскольку экономика знаний

* Статья подготовлена в рамках программы Министерства Образования и Науки Республики Казахстан № 020 «Привлечение зарубеж-

ных ученых и консультантов в ведущие вузы Казахстана»

объективно отрицает рынок. Фактически же «рынок» – это неотъемлемая и необходимая черта только индустриального периода и ТУ, относящихся к этому периоду (развивающих массовые технологии). Технологические уклады, реализующие иные технологии, (ТУ доиндустриального и послеиндустриального периодов) формируют иные экономические системы, призванные раскрыть, реализовать, распространить иные (не индустриальные) технологии.

Локализация ТУ: Имеющиеся данные и проведенный анализ позволяют с достаточной степенью уверенности заключить, что каждый новый технологический уклад формируется на новой территории. Причина – новой институциональной и экономической структуре не дает «развернуться» максимально развитые аналогичные структуры предыдущего ТУ. Это объясняется тем, что каждый новый ТУ по отношению к предыдущему – не эволюционен, а революционен – нано- и биотехнологии не «вырастают» из технологий метало- и машинообработки, не «встраиваются» в них, а полностью их заменяют. Эволюционные процессы имеют место – но внутри ТУ, при его становлении от «0» до «100» %. Смена ТУ – это всегда революция, отрицающая, в том числе (может быть, прежде всего) сложившиеся «вокруг» предыдущего ТУ

производственные отношения. «Ломать» же всю систему выстроенных предыдущим ТУ отношений – долго, дорого, не всегда результативно – проще, дешевле, быстрее выстроить новую структуру с нуля на новом месте, что и происходит (разворачивание 4 ТУ в Америке и Японии, 5 ТУ в государствах Юго-Восточной Азии и т.д.) Это, в частности, помогает понять, что и новый, 6 ТУ (экономика знаний) вероятнее всего, не будет развернут в странах-носителях 5 ТУ (США, Европа, Япония и т.д.), поскольку рыночная инфраструктура (и соответствующая ей духовная матрица) уже сегодня является объективным препятствием развития экономики знаний.

Экономика технологических укладов: структура продукта

Если технологический уклад – это производная величина от уровня развития духовного производства общества, от степени познания им законов и вещества Природы, то экономическая система – это производная величина от технологического уклада, т.е. от реализуемых им технологий [1, 5]. Требования, предъявляемые к экономической системе технологическим укладом, можно проанализировать (и спрогнозировать – в случае с 6 ТУ), исходя из особенностей производимого этим технологическим укладом продукта (рис. 1.)

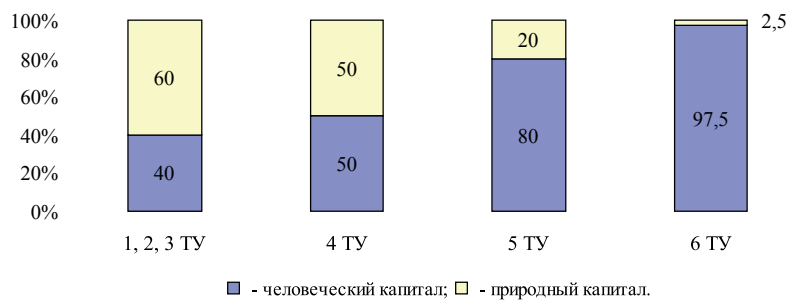

Рис. 1. Динамика структуры факторов производства по технологическим укладам, % к итогу

«Человеческий капитал» и наука в отличие от «природного капитала» всегда создавались и создаются самим человеческим обществом [6, 7, 8]. Отсюда следует, что низкое качество «человеческого капитала» и науки в регионе свидетельствуют не о том, что в этом регионе отсутствуют возможности для «разворачивания» 5-го и 6-го ТУ, а только лишь о том, что имеющийся «человеческий капитал» и науку региона необходимо развивать до уровня, необходимого и достаточного для становления 5-6 ТУ (таблица 1) [3].

Поэтому каких либо объективных ограничений для формирования 5-го и 6-го ТУ на ка-

кой либо территории нет; **5-го и 6-го ТУ может быть сформирован в любой стране и регионе.**

Этим и объясняется тот факт, что страны, имеющие бедные запасы полезных ископаемых (такие, как Южная Корея, Тайвань, Малайзия, Сингапур), в первую очередь делали ставку на производство наиболее высокотехнологичной «промышленной продукции», причем формировать свои «промышленные комплексы» они начинали в условия крайней неразвитости имеющегося у них вначале этого пути человеческого капитала и науки.

Таблица 1

Оценка возможностей для формирования технологических укладов

ТУ	Основная продукция	Определяющий фактор производства	Необходимые возможности	Можно ли сформировать возможности
1 ТУ; 2 ТУ; 3 ТУ	паровой двигатель, пароходы, паровозы, продукция тяжелого машиностроения, электродвигатель, стальной и чугунный прокат	Природные Ресурсы	Объективные возможности (природный капитал)	Нет: общество не может формировать природный капитал
4 ТУ	Двигатель внутреннего сгорания, автомобиль, гусеничные и специальные самоходные машин, продукция цветной металлургии	Природные Ресурсы	Объективные возможности (природный капитал)	Нет: общество не может формировать природный капитал
5 ТУ	микроэлектронная техника, компьютеры, микропроцессоры, космическая техника, авиационная техника	Человеческий Капитал	Субъективные возможности (человеческий капитал)	Да: общество может формировать человеческий капитал
6 ТУ	наноматериалы, продукция нанoeлектроники, биоэлектроники	Человеческий Капитал	Субъективные возможности (человеческий капитал)	Да: общество может формировать человеческий капитал

Выводы. *Духовное производство как матрица технологического уклада:* и все же, как показывает исторический опыт, технологический уклад не преодолевает, не подчиняет, не превозмогает духовную матрицу общества – лишь накладывает на нее определенные ограничения. Если свойства и содержание духовной матрицы общества совпадают с факторами эффективности реализации технологий в рамках определенного ТУ, то наступает эффект «резонанса» – идет быстрое «развертывание» ТУ, глубокое изменение производительных сил и производственных отношений – общество быстро меняется (4 ТУ в США и Европе) [9]. Если же духовная матри-

ца общества не содержит необходимых для ТУ элементов, либо содержит антагонистичные элементы, то развертывание ТУ происходит, но с существенно большими общественными и экономическими потерями, общество меняется, но не столь быстро и кардинально, как в первом случае (4 ТУ в СССР).

Требования 6 ТУ к духовной матрице общества принципиально иные, чем у 4 ТУ (массовое производство знаний объективно требует иных условий, чем массовое производство материальных продуктов), соответственно, будут, иные «триумфаторы» и «проигравшие».

Список использованных источников

1. Варламова З. Н. Новые формы сотрудничества в сфере инноваций / З. Н. Варламова, А. С. Забирова // Вестник Курганского государственного университета. Серия: Гуманитарные науки. — 2010. — № 19. — С. 86–87.
2. Горц А. Знание, стоимость и капитал. К критике экономики знаний / А. Горц // Философско-литературный журнал «ЛОГОС», 2007. — № 4 (61).
3. Гринюк К. П. Человеческий капитал как фактор становления основ экономики знаний: российский и международный подход / К. П. Гринюк // Вестник Курганского государствен-

ного университета. Серия: Гуманитарные науки. 2012. — № 22. — С. 3–6.

4. Ермашин П. Г. Основы экономической теории [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://enbv.narod.ru/text/Econom/econom_theory/.

5. Орлов С. Н. Инновационная среда современной Российской экономики / С. Н. Орлов // Вестник Курганского государственного университета. Серия: Гуманитарные науки. 2010. — № 19. — С. 96–97.

6. Печоник О. И. Структурная перестройка банковской системы региона в условиях развития рыночных отношений // автореферат диссер-

тации на соискание ученой степени кандидата экономических наук / Институт экономики УрО РАН. Екатеринбург, 2003.

7. Печоник О. И. Методологические подходы к формированию перехода на устойчивое развитие кредитных организаций / О. И. Печоник, В. Н. Бутенко // Экономика региона. 2006. — № 1. — С. 84.

8. Пилипенко Е. В., Баталов Ю. В. Экономика знаний как механизм формирования шестого технологического уклада. Теоретические и методологические проблемы экономики

промышленности как науки. / Под общ. ред. д.э.н. Пилипенко Е. В., д.э.н. Баталов Ю. В. — Екатеринбург : Институт экономики УрО РАН, 2014. — Усть-Каменогорск: ВКГТУ, 2014. — 40 с.

9. Пилипенко Е. В. Духовное производство как основа новой экономической теории / Е. В. Пилипенко, Ю. В. Баталов // Известия ИГЭА. — № 1. — 2013. — С. 8–12.

10. Салийчук В. Ф. Стратегические аспекты управления экономическим ростом в России / В. Ф. Салийчук // Terra Economicus. 2005. — Т. 3. № 1. — С. 74–81.

JEL CLASSIFICATION: A10

THE ROLE OF SPIRITUAL PRODUCTION IN THE FORMATION OF 5-6 TECHNOLOGICAL STRUCTURE

Elena V. PILIPENKO

Doctor of Science in Economics, Associate Professor, Director of Kurgan Branch of the Institute of Economics of Ural Department of Russian Academy of Science

Yuriy V. BATALOV

Doctor of Science in Economics, Head of the Department "Economic Theory and Market", East Kazakhstan State Technical University named after D. Serikbaev

Summary. The article is devoted to consideration of the possible reasons of non-universality of the economic theory bringing, in the conditions of

economic and political shocks, to incorrect decisions and notable social and economic losses.

Key words: *economic theory, spiritual production, personal knowledge.*

Value law that served a principal regulator of economic relations for hundred years has stopped performing this function in knowledge-based economy. Actually knowledge-based economy requires re-evaluating traditional categories and approaches and changing their content. It is well known, that knowledge is not sold and purchased, but it is produced by each person individually. Knowledge is created only in a human brain in the process of mental production. Without being necessary for a mental production, a personality, an intellect of a person, data will stay data, the storage of useless things. That is education that forms mental production of a person: his or her personality, soul, intellect. Due to this fact, education and training become the key sectors of knowledge-based economy. Market has played the subordinate role in the process of forming mental production – role of “raw materials” supplier for the production of the real treasure of the society – knowledge.

As historical experience shows, technological way

is not overcome, is not subordinated, does not sustain the spiritual matrix of a society but only imposes certain limitations on it. If the properties and content of the spiritual matrix of a society determinate effectiveness of implementation of technology within certain specifications then the effect of “resonance” – fast “deploy” of profound transformation of the productive forces and relations of production is rapidly changing (4 TU in USA and Europe). If spiritual matrix of a society does not contain required elements or contains contradictory elements, deploying of TU is happening with substantial social and economic losses, the society is changing, but not so quickly and dramatically as in the first case (4 TU in the USSR).

Requirements of 5-6 TU to spiritual matrix of a society is fundamentally different from 4 TU ones, so none objective limits for the formation of the 5-th and 6-th TU on any territory can exist; 5-th and 6-th TU may be formed in any country and region.

References

1. Varlamov Z., Zabirova A. S. (2010) *Novye formy sotrudnychestva v sfere innovatsijj* [New Forms of Cooperation in Innovation Sphere]. *Vestnik Kurhanskoho gosudarstvennogo universiteta*. Vol. 19, 86–87.

2. Gorts A. (2007) *Znanie, stoimost' i kapital. K kritike ehkonomiky znaniij* [Knowledge, Value and

Capital. To Criticism of Knowledge Economy]. *Filosofsko-literaturnyj zhurnal «LOHOC»*.

3. Griniuk C. (2012) *Chelovecheskij kapital kak faktor stanovlenija osnov ehkonomiki znaniij: rossijskij i mezhdunarodnyjj podkhod* [Human Capital as a Factor of Formation Foundations of Knowledge Economy: Russian and International Approach].

Vestnik Kurhanskoho hosudarstvennoho universite-
ta. Vol. 22, 3–6.

4. Ermishin P. H. Osnovy ehkonomicheskoy teorii [Bases of Economic theory]. Retrieved from http://enbv.narod.ru/text/Econom/econom_theory/.

5. Orlov S. N. (2010) Innovatsionnaya sreda sovremennoy Rossijskoy ehkonomiki [Innovative Environment of Modern Russian Economy]. Bulletin of Kurgan state University. Series: Humanities. Vol. 19, 96–97.

6. Pechonik O. I. (2003) Strukturnaya perestrojka bankovskoy sistemy rehiona v usloviyakh razvitiya rynochnykh otnoshenij [Restructuring of the Banking System of a Region under the Conditions of Market Relations Development]. Extended abstract of candidate's thesis. Instytut ehkonomiki UrO RAN. Ekaterinburh.

7. Pechonik O. I., Butenko V. N. (2006) Metodologicheskie podkhody k formirovaniyu perekhoda na ustojchivoe razvitie kreditnykh orhanizatsij [Methodological Approaches to the Formation of Transi-

tion to the Sustainable Development of Credit Organizations]. Ehkonomika rehiona. Vol. 1, 84.

8. Pilipenko E. V., Batalov Yu. V. (2014) (Eds.) Ehkonomika znanij kak mekhanizm formirovaniya shestoho tekhnologicheskogo uklada. Teoreticheskie i metodologicheskie problemy ehkonomiki promyshlennosti kak nauki. [Knowledge Economy as a Mechanism of Formation of the Sixth Technological Mode. Theoretical and Methodological Problems of Industrial Economics as a Science]. Ekaterinburg: Institute of Economics UB RAS, Ust-Kamenogorsk: EKSTU.

9. Pilipenko E. V., Batalov Yu. V. (2013) Dukhovnoe proizvodstvo kak osnova novoy ehkonomicheskoy teorii [Spiritual Production as a Basis of a New Economic Theory]. Proceedings of the ISEA. Vol. 1, 8–12.

10. Salijchuk V. F. (2005) Stratehicheskie aspekty upravlenija ehkonomicheskim rostom v Rossii [Strategic Aspects of the Management of Economic Growth in Russia]. Terra Economicus. Vol. 1, 74–81.

УДК 339.738.1

ЄВРОПЕЙСЬКА ВАЛЮТНО-ФІНАНСОВА ІНТЕГРАЦІЯ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Тетяна Валентинівна ПРИСТУПА

аспірант кафедри «Міжнародна економіка» Донецького національного університету
E-mail: tatyana.pristupa@bigmir.ua

Анотація. У статті розглянуто принципи функціонування Європейського валютного союзу, умови членства в ньому. Проаналізовано наслідки створення Європейського валютного союзу для країн-учасниць і України, обґрунтовано рекомендації щодо зміни валютних аспектів грошово-кредитної політики України. Визначено програмні принципи та перспективи інтеграції України в Європейський валютний ринок.

Аннотация. В статье рассматриваются принципы функционирования Европейского валютного союза, условия членства в нем. Проанализированы последствия создания Европейского валютного союза для стран-участниц и Украины, обоснованы рекомендации относительно изменения валютных аспектов денежно-кредитной политики Украины. Определены программные принципы и перспективы интеграции Украины в Европейский валютный рынок.

Ключові слова: євроінтеграція, валютна інтеграція, валютний союз, валютно-курсова політика, європейський валютний ринок.

Ключевые слова: евроинтеграция, валютная интеграция, валютный союз, валютно-курсовая политика, европейский валютный рынок.

Постановка проблеми. На сьогодні зростаючий рівень глобалізації та конкуренції між країнами обмежують їхні можливості домогтися економічного та соціального зростання самостійно. У світовій економіці проявляється тенденція до створення регіональних інтеграційних об'єднань зі своєю власною валютою. Валютною інтеграцією є об'єктивно обумовлений процес створення (за активного сприяння держав-учасників) регіональних зон, у межах яких забезпечується відносно стабільне співвідношення курсів валют, спільне регулювання валютних взаємозв'язків країн-учасниць і єдина валютна політика щодо трьох країн [3].

У сучасній зовнішньо- та внутрішньополітичній ситуації для України відносини з Європейським Союзом мають важливе значення. Мова йде не просто про контакти з одним з найбільш стратегічно важливих партнерів, а й про можливість здійснення Україною стратегічного вибору на перспективу, від якого залежатимуть місце і роль держави в новій системі міжнародних відносин, зокрема економічних і валютно-фінансових.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми європейської економічної інтеграції та валютно-фінансових відносин країн ЄС, їх впливу на систему сучасних світогосподарських зв'язків, а також перспектив інтеграції України

до ЄС досліджено в роботах вітчизняних вчених: О. Білоруса, С. Боринця, В. Будкіна, І. Бураковського, П. Єщенка, А. Гальчинського, Н. Кузнецової, В. Литвицького, П. Леоненка, Д. Лук'яненка, З. Луцишин, В. Міщенко, В. Новицького, О. Плотнікова, І. Пузанова, О. Рогача, А. Румянцева, В. Сіденка, О. Сльозко, В. Степаненка, В. Федосова, А. Філіпенка, С. Циганова, О. Шарова, І. Якушика та ін.

Суттєвий внесок у розробку цієї проблематики зробили представники наукових шкіл економіки інших країн СНД, зокрема Росії. Серед них слід відзначити праці С. Андреева, О. Буторіної, В. Капусткіна, Л. Красавіної, В. Масленнікова, С. Моїсеева, Б. Рубцова, Л. Хомякової, Ю. Юданова та ін.

Метою статті є обґрунтування напрямів реформування грошово-кредитної політики України в контексті інтеграції в Європейський валютний ринок.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Валютну інтеграцію як форму прояву фінансової глобалізації стимулюють: нерівномірністю економічного розвитку і розподілу фінансових ресурсів, невірноваженістю балансів поточних платежів і гострою нестачею в більшості країн власних ресурсів для здійснення інвестицій, зрощенням банківського і страхового бізне-

су, необхідністю виконання та обслуговування боргових зобов'язань за внутрішніми і зовнішніми запозиченнями, впровадженням сучасних інформаційних банківських технологій [1].

Валютно-фінансова регіональна інтеграція країн за ключовим критерієм – ступенем фіксації обмінного курсу грошових одиниць країн-учасниць – проходить такі етапи: 1) обмеження коливань взаємних валютних курсів; 2) валютний союз, який передбачає фіксацію взаємних валютних курсів у вузьких межах; 3) валютно-економічний союз, в якому введена єдина грошова одиниця. Європейська валютна система еволюційно переросла в Європейський валютний союз, який ґрунтується на єдиній європейській валюті і валютній системі з розвитком відповідної фінансової інфраструктури та інститутів [5].

Забезпечити високий ступінь конвергенції майбутніх учасників Європейського валютного союзу були покликані «критерії конвергенції» Маастрихтської угоди [7]. В якості умов для вступу в союз в угоді позначені стабільні валютні курси, низькі темпи інфляції, схожість процентних ставок, помірний дефіцит бюджету і стійкий рівень державного боргу.

Європейський валютний союз ґрунтується на трьох елементах:

- європейська валютна одиниця – євро. Це офіційна валюта 18 з 28 країн ЄС, відомих також як Єврозона, в якій проживають понад 326 млн. європейців, у готівковому обігу з 1 січня в 2002 р. Євро не є валютою Європейського Союзу, оскільки не всі країни ЄС ввели його. Всі країни – члени ЄС – мають право увійти до Єврозони, якщо задовольняють певним економічним критеріям, а для всіх нових членів ЄС перехід на євро (раніше чи пізніше) є умовою вступу до союзу;

- інтервенційний курсовий механізм – коридор коливань ринкових курсів між валютами країн Співдружності – чітко визначений. Якщо курс однієї валюти щодо іншої виходить за межі коридору, то центральні банки зацікавлених держав вживають відповідних заходів, здійснюючи примусові інтервенції на валютних ринках;

- кредитний механізм – якщо бракує коштів для здійснення валютних інтервенцій при досягненні нижньої або верхньої межі коридору коливань курсів валют, центральні банки використовують взаємну кредитну допомогу [3].

Умовою приєднання країн до зони євро є дотримання всіх критеріїв конвергенції: утримання протягом двох років поспіль своєї валюти в системі ERM (Європейський механізм регулювання

валютних курсів), а також дотримання інших чотирьох вимог валютної конвергенції: максимальний бюджетний дефіцит не повинен перевищувати 3 %, а розмір державного боргу – 60 % ВВП; довгострокові ставки за кредитами – 2 %, а інфляція – 1,5 % від середнього рівня відповідного показника за трьома країнами ЄС із найстабільнішими цінами.

Серед позитивних наслідків створення Європейського валютного союзу можна виділити: ліквідацію витрат на обмін валют, усунення курсового ризику в діяльності підприємств і банків, прозорість цін, зростання конкуренції, поглиблення спеціалізації економік окремих держав-членів, злиття національних ринків капіталів у єдиний європейський ринок, закріплення позицій євро як валюти, здатної конкурувати з долларом США [3].

Створення союзу дає його членам шанси швидкого розвитку, але несе з собою і загрози, пов'язані з втратою можливості користуватися політикою валютного курсу, процентних ставок, а також, в значній мірі, фінансовою політикою з метою протидії уповільненню економічного зростання труднощами у розробці економічної та монетарної політики, що відповідає потребам всіх країн-членів, що обумовлено відмінностями в рівнях їх економічного розвитку недостатніми можливостями підтримки ресурсами з бюджету ЄС проблемних регіонів [3].

Утворення єдиного внутрішнього ринку ЄС (з вільним рухом товарів, послуг, осіб та капіталів) скорочує поле для маневру національних властей і підсилює транскордонні ефекти від рішень, прийнятих на національному рівні. Іншими словами усунення бар'єрів на шляху руху факторів виробництва призводить до того, що неузгоджені рішення одного уряду будуть набагато сильніше, ніж раніше, впливати (іноді негативно) на економіку сусідів.

Перехід до фіксованих курсів і єдиної грошово-кредитної політики позбавляє національні влади можливості самостійних дій у досягненні цілей національної економічної політики. Таким чином, можливості властей враховувати місцеву специфіку істотно скорочуються. Перехід до фіксованих курсів не тільки позбавляє уряд можливості девальвувати валюту з метою коригування економічних дисбалансів, але й призводить до зникнення важливого індикатора таких дисбалансів у вигляді зміни курсів.

Сигнальну функцію (що допомагає вчасно виявляти диспропорції) втрачає не тільки валют-

ний курс, а й значною мірою платіжний баланс. Статистичне вимірювання та інтерпретація економічних дисбалансів ускладнюються, оскільки в умовах єдиного внутрішнього ринку платіжні баланси між державами-членами перестануть бути очевидним і чутливим орієнтиром для економічних властей. Якщо ж дисбаланси вчасно не будуть виправлені, вони проявлять себе у вигляді регіональних диспропорцій, як ми могли спостерігати на прикладі недавньої кризи країн-учасниць Єврозони – Греції, Португалії та Кіпру [4].

Незважаючи на деяке ослаблення за останні роки інтеграційного потенціалу ЄС, він залишається досить привабливим для України. Ця привабливість багатоаспектна: економічна, валютно-фінансова, інвестиційна, інноваційна, модернізаційна, міграційна, соціальна, цивілізаційна і т. д.

Економічна привабливість Євросоюзу для України полягає, насамперед, у можливості долучитися до високої культури ефективного ринкового господарювання і підняти на такий же рівень власну економіку. Європа являє собою один з масштабних платоспроможних та інноваційних ринків, освоїти і заповнити який намагаються багато країн світу. Інноваційність виробництва в ЄС перевищує 75 %. Середній показник ВВП на жителя в ЄС майже у вісім разів вищий, ніж в Україні. У провідних країнах ЄС рівень економічного розвитку ще вищий [6].

Найхарактернішим показником ефективності економіки традиційно вважається продуктивність праці. За цим показником ЄС, особливо його провідні країни, займає перші позиції у світі. Продуктивність праці в Єврозоні в чотири рази вища, ніж в Україні.

Для України дуже важливий такий аспект євроінтеграції, як реальний прогрес у проведенні реформ та модернізації, приведення умов для бізнесу та підприємництва до європейських стандартів. Цей потенціал успішно реалізували Словенія, Польща, Словаччина та країни Балтії, особливо у сфері малого та середнього бізнесу, в податковій, інвестиційній, фінансовій, бюджетній, судовій та адміністративній сферах. Показники реформ і модернізації суспільства в ЄС – одні з найвищих у світі. Соціальна привабливість євроінтеграції для України полягає в можливості досягнення високих соціальних стандартів європейських країн.

Важливість євроінтеграції для валютного ринку України полягає в тому, що в практичному плані це дозволить: знизити залежність внутріш-

нього ринку від американського долара і забезпечити поступове його витіснення з готівкових і безготівкових розрахунків, модифікувати валютну базу курсової політики НБУ, удосконалити валютну структуру міжнародних резервів і зовнішніх запозичень, розвивати кредитну співпрацю з країнами ЄС, підвищити ліквідність ринку європейської валюти в Україні.

Механізм інтеграції України до європейського валютного ринку включає систематизацію елементів взаємодії суб'єктів національного валютного ринку з суб'єктами регіонального та світового валютних ринків шляхом конвергенції національних валютних політик, взаємодії з європейськими валютно-фінансовими і кредитними організаціями, організації діяльності комерційних банків на міжнародному валютному ринку на принципах співпраці з європейськими валютними центрами.

Національний банк України використовує монетарну стратегію таргетування обмінного курсу, застосовуючи як валюту-якір долар США. Валютна інтеграція в ЄС піднімає питання про перегляд оптимальної валютної зони. Термін «валютна зона» вживається для визначення рівня практичної співпраці країн у сфері валютно-фінансових відносин, а концепція «оптимальної валютної зони» є теоретичною конструкцією і означає найбільший економічний простір, на території якого економічно доцільно використовувати одну грошову одиницю за умов збереження внутрішнього (зайнятись) і зовнішнього (рівновага платіжного балансу) балансів [8]. З'являється необхідність переорієнтації прив'язки обмінного курсу від долара США до євро через більшу відповідність монетарної інтеграції з блоком євро у відповідності з цілями технологічного розвитку та економічного зростання України.

Для реалізації євроінтеграційної стратегії необхідно формування дієвих інституційних основ валютно-фінансової взаємодії з ЄС, що обумовлюють першочерговість саме економіко-організаційних чинників взаємодії та визначають головні напрями реформування національного економічного управління в контексті адаптації його структури до європейських стандартів.

Інституційно-господарські основи європейської інтеграції України повинні формуватися тільки виходячи з пріоритету національних інтересів, з метою ефективної реалізації в процесах регіональної взаємодії з ЄС власних порівняльних і конкурентних переваг, залучення в Україну необхідних технологічних і фінансових ресурсів.

Основними складовими інституційного забезпечення мають стати: нормативно-правова основа (базова угода України з ЄС), поглиблення співпраці з європейськими банками розвитку, формування дієвих важелів регулювання руху товарів і послуг, інвестиційно-кредитних ресурсів і робочої сили. Реалізація таких цілей дозволить Україні інтегруватися в європейські структури не шляхом поглинання її економіки Європейським союзом як сировинного придатка, а внаслідок наближення, взаємної адаптації господарських структур і формування довгострокових взаємовигідних принципів економічного і політичного співробітництва [1].

Удосконалення функціональної структури економічного управління, стабілізація монетарної політики, реформування бюджетної політики вимагає від України вирішення нагальних взаємопов'язаних завдань: адаптації принципів валютно-фінансової та грошово-кредитної політики з вимогами ЄС; досягнення сталого економічного розвитку, враховуючи соціальні наслідки лібералізації ринку в умовах євроінтеграції. Водночас слід враховувати реальний стан інтегрованості економіки в світогосподарські процеси і стартове поле для європейської інтеграції України. Адже відтік капіталів у результаті політичної нестабільності або розгортання європейської боргової кризи може досить суттєво вплинути на показники зовнішньої ліквідності України і викликати зниження рейтингів країни.

Ефективність грошово-кредитної політики в умовах взаємодії з Європейським Союзом визна-

чається здатністю Національного банку України комплексно використовувати всі можливі важелі і методи впливу на розвиток вітчизняної економіки. Національний банк України використовує політику таргетування обмінного курсу з перспективами щодо переходу до режиму таргетування інфляції, що передбачає можливість вільного руху капіталу і вільного плаваючого курсу.

Валютно-курсова політика України повинна передбачати поетапне пом'якшення регуляторних обмежень і поступове підвищення курсової гнучкості гривні у міру досягнення фінансової стабільності, нівелювання диспропорцій платіжного балансу, сталого розвитку валютного ринку і зростання попиту на національну валюту. Необхідною передумовою інтеграції України в Європейський валютний ринок є попередження різких коливань обмінного курсу гривні за рахунок стабілізаційних можливостей міжнародних резервів [3]. Валютно-фінансова стратегія повинна бути спрямована на одночасне досягнення двох важливих цілей: постійного і надійного зниження темпів інфляції та досягнення макроекономічної стабільності.

Аналізуючи зміни, які відбулися в макроекономічній ситуації в Україні протягом останніх років можна відзначити наявність показників валютно-фінансового потенціалу євроінтеграції України. Незважаючи на певне гальмування темпів економічного зростання, мають позитивну динаміку обсяги прямих іноземних інвестицій в економіку України, в тому числі з країн-учасниць Євросоюзу (рис. 1).

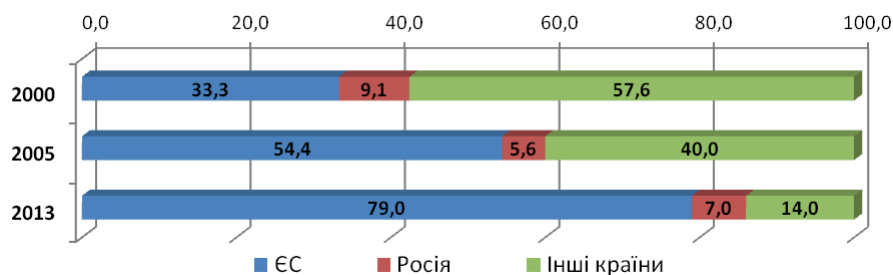

Рис. 1. Надходження прямих іноземних інвестицій в Україну на початок року, % до загального обсягу [2]

У 2000 році на ЄС припадала всього третина інвестицій в Україну, в 2013 році – вже три чверті. До того ж динаміка надходження прямих іноземних інвестицій з ЄС в Україну тривалий час зростає, тоді як з інших країн – сповільнюється. Частка прямих інвестицій з країн Євросоюзу на 1 січня 2014 року становила \$ 43,0 млрд або

79,0 % загальних обсягів іноземного інвестування в економіку України. Основними країнами – інвесторами з ЄС є: Кіпр – 31,7 %, Німеччина – 11,6 %, Нідерланди – 9,5 %, Австрія – 6,2 %, Франція – 3,2 % і Велика Британія з Віргінськими островами 8, 2 % (рис. 2).

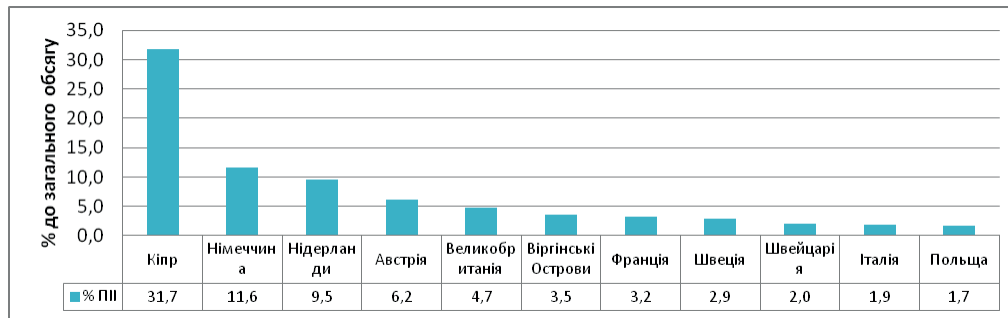

Рис. 2. Географічна структура іноземних інвестицій в Україну з країн ЄС на 31.12.2013 р. [2]

Водночас, аналіз окремих макроекономічних показників свідчить про невисокий рівень економічного розвитку України в цілому, значне відставання за рівнем ВВП на душу населення, відносно невелику частку країн ЄС в експорті України в порівнянні з іншими країнами-сусідами ЄС, низький рівень прямих іноземних інвестицій і значний рівень інфляції. За цими показниками Україна суттєво відстає не тільки від країн ЄС, а й від країн Центральної та Східної Європи. Кардинальна зміна якісних і кількісних показників економічного та соціального розвитку України є головною передумовою зміни економічної моделі співпраці України з ЄС.

Висновки:

1. Інтеграція України до ЄС є необхідною умовою зростання технологічного та економічного рівня розвитку країни, підвищення інвестицій-

ної привабливості економіки, ефективного ринкового господарювання, проведення реформ та модернізації, приведення умов для бізнесу та підприємництва до європейських стандартів.

2. Національному банку України належить здійснити перехід від політики таргетування обмінного курсу до режиму таргетування інфляції, що передбачає можливість вільного руху капіталу і вільного плаваючого курсу.

3. Валютно-курсова політика України повинна передбачати поетапне пом'якшення регуляторних обмежень і поступове підвищення курсової гнучкості гривні у міру досягнення фінансової стабільності. А валютно-фінансова стратегія повинна бути спрямована на одночасне досягнення двох важливих цілей: постійного і надійного зниження темпів інфляції та досягнення макроекономічної стабільності.

Список використаних джерел:

- Атаманюк Ю. А. Формування валютно-фінансових відносин України з Європейським Союзом: автореф. дис. ... канд. екон. наук. К., 2008.
- Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2012/zd/ivu/ivu_r/arh_ivu2012_r.html.
- Верига А. В. Європейська валютна інтеграція: перспективи для України / А. В. Верига // Теорія і практика суспільного розвитку. 2013. № 4. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.teoria-practica.ru/-4-2013/economics/veriga.pdf>.
- Про економічні дисбаланси в ЄС. Записки європейста. Блог О. Буториної [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://olga-euro.livejournal.com>.
- Мітрі Жорж Юсеф. Становлення Європейського валютного союзу та його вплив на міжнародні ринки капіталів: автореф. дис. ... канд. екон. наук. К., 2000.
- Гайдуцький П. Україна-ЄС: проблеми інтеграції / П. Гайдуцький // Дзеркало тижня. Україна, №20. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://gazeta.zn.ua/international/ukrainaes-problemy-integracii_.html.
- Понін Ф. А. Європейський валютний союз: від Маастрихтського договору до боргової кризи / Ф. А. Понін // Фінанси і кредит. 2012. № 2. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.fin-izdat.ru/journal/fc/detail.php?ID=47409>.
- Насадюк І. Б. Вплив приєднання до валютної зони на розвиток національних економік: автореф. дис. ... канд. екон. наук. К., 2008.
- Salmynskyy D. Monetary policy in the integration of Ukraine into the international financial / D. Salmynskyy // Економіка і сучасний менеджмент: теорія і практика: збірник статей за матеріалами XXXI міжнародної науково-практичної конференції. Росія, Новосибірськ (листопад 2013р.). [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://sibac.info/11077>.

JEL CLASSIFICATION: F21, F30, F36, O24

EUROPEAN MONETARY AND FINANCIAL INTEGRATION: PROBLEMS AND PROSPECTS FOR UKRAINE

Tetiana V. PRISTUPA

Postgraduate Student of the Department of International Economy, Donetsk National University

Summary. This article discusses the principles of the European Monetary Union functioning and the terms of membership in it. The European Monetary Union implications for the participating countries and Ukraine, substantiated recommendations for

changes in monetary policy of Ukraine are analyzed. Policy framework and prospects of Ukraine's integration into the European Monetary Union are defined.

Key words: *European integration, monetary integration, monetary union, monetary and exchange rate policy, the European Monetary Union.*

Currently, in the global economy there is a tendency to create regional integration organizations with their own currency. Monetary integration as a form of manifestation of financial globalization is driven by: uneven economic development and the allocation of financial resources; lack of balance of payments and balance of current acute shortage in most of its own resources for investment.

One of the basic principles of foreign policy and course of external economic is ensuring Ukraine's integration into European political, economic and legal space to membership in the European Union.

Integration of Ukraine into the EU is a necessary condition for technological and economic development growth; increase the investment attractiveness of the economy, efficient market economy, reforms and modernization, harmonization of conditions for business and enterprise with European standards.

The importance of European integration of Ukraine to the foreign exchange market will: reduce dependence on the domestic market of the U.S. dollar

and ensure its gradual displacement of cash and non-cash payments; modify the base currency exchange rate policy of the NBU; improve the currency composition of international reserves and external debt; develop credit cooperation with the EU; increase the liquidity of the European currency in Ukraine.

Monetary integration in the EU raises questions about the need for a reorientation of the exchange rate binding from the U.S. dollar to the euro through greater consistency of monetary integration with the euro unit according to the objectives of technological development and economic growth in Ukraine. Exchange rate policy in Ukraine should provide a gradual softening of regulatory restrictions and a gradual increase in exchange rate flexibility of hryvnia as achieving financial stability. The National Bank of Ukraine has to make the transition from a policy of exchange rate targeting to inflation targeting regime, which provides for the free movement of capital and free floating.

References

1. Atamaniuk Yu. A. (2008) Formuvannia valiutno-finansovykh vidnosyn Ukrainy z Yevropeiskym Soiuzom [Formation of Monetary and Financial Relations Between Ukraine and European Union]. Extended abstract of candidate's thesis. K.

2. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. [State Statistics Service of Ukraine]. Retrieved from www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2012/zd/ivu/ivu_r/arh_ivu2012_r.html.

3. Veryha A. V. (2013) Yevropeiska valiutna in-tehratsiia: perspektyvy dlia Ukrainy [European Monetary Integration: Prospects for Ukraine]. Teoriia i praktyka suspilnoho rozvytku. Retrieved from <http://www.teoria-practica.ru/-4-2013/economics/veriga.pdf>.

4. Pro ekonomichni dysbalansy v YeS. Zapysky yevropeista [About Economic Imbalances in the EU. Europeanists's Notes]. Retrieved from <http://olga-euro.livejournal.com>.

5. Mitri Zhorzh Yusef (2000) Stanovlennia Yevropeiskoho valiutnoho soiuzu ta yoho vplyv na mizhnarodni rynky kapitaliv [Formation of European Monetary Union and its Impact on International Capital Markets]. Extended abstract of candidate's thesis. Kiev.

6. Haidutskyi P. Ukraina-Yes: problemy intehratsii [Ukraine-EU: Problems of Integration]. Dzerkalo tyzhnia. Ukraina. Retrieved from http://gazeta.zn.ua/international/ukraina-es-problemy-integracii-_.html.

7. Ponin F. A. (2012) Yevropeyskyi valiutnyi soiuz: vid Maastrykhtskoho dohovoru do borhovoï kryzy [European Monetary Union: from Maastricht Trea-

ty to the Debt Crisis]. *Finansy i kredyt*. Retrieved from <http://www.fin-izdat.ru/journal/fc/detail.php?ID=47409>.

8. Nasadiuk I. B. (2008) Vplyv pryiednannia do valiutnoi zony na rozvytok natsionalnykh ekonomik [Effect of Joining Currency Area for the Development of National Economies]. Kiev.

9. Salmynskyi D. (2013) Monetary Policy in the Process of Integration of Ukraine into the International Financial Space. *Economics and Modern Management: Theory and Practice: a Collection of Articles on Materials XXXI International Scientific and Practical Conference*. Russia, Novosibirsk Retrieved from <http://sibac.info/11077>.